

Turi Zsolt

EGY PRAGMATIKUS KONFLIKTUS: LENGYEL KATONAI TEVÉKENYSÉG AZ ÉSZAK-
MAGYARORSZÁGI VÁRMEGYÉKBEN 1918-BAN*

BEVEZETÉS

Az első világháború után újjászületett Lengyelországot 1918 és 1922 között Piłsudski kormányfő irányítja¹, Magyarországon pedig az 1918. október végi őszirozsás forradalom után a Károlyi-féle kormányzás igyekszik egyszerre stabilizálni és mégis átalakítani az országot². A két állam közötti információ áramlását nehezítette, hogy a forradalmak, majd pedig a lengyel-szovjet háború miatt a hivatalos diplomáciai csatornák kiépülése sokáig elhúzódott.³

A TÁRGYALT TÉRSÉG SAJÁTOSSÁGAI

Szepes és Árva vármegyék az egykori Magyar Királyság két legészakibb közigazgatási területei voltak, melyek Zakopanét és annak közvetlen környezetét fogták közre. Jelentőségük abban állt, hogy a területen keresztül vezetett a Közép-Magyarországról Krakkóba menő kereskedelmi út⁴. A terület benépesítése tartósan a 13. században kezdődött. Az első jelentős népcsoportot a lengyelek jelentették, északról ugyanis ezek a területek könnyebben megközelíthetőek mint délről. A térség a 14. század elejéig a Lengyel Királysághoz tartozott, majd Károly Róbert regnálása alatt a Magyar Királyság fennhatósága alá került. Ezt követően fokozódtak a betelepítések, és a középső területeken megjelentek a német, főleg szász lakosok, délen pedig a szlovákok. 1412-ben Magyarország királya, Luxemburgi Zsigmond zálogba adott Jagelló Ulászló lengyel királynak 16 szepességi várost⁵ kölcsön fejében. A területek akkor kerültek vissza Magyarországhoz, amikor Mária Terézia 1769-ben visszafoglalta azokat.⁶

*Jelen tanulmány a szerző első KRE-DIt folyóiratban közölt írása.

¹ Szokolay Katalin: Lengyelország története, Budapest, Balassi Kiadó, 2006, 295.

² Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században, Budapest, Osiris Kiadó, 2010, 604.

³ Gerencsér Tibor: Ellentétek vonzásában – Lengyel–magyar diplomáciai kapcsolatok a XX. század első felében, Budapest, 2020, 9.

⁴ Lengyelországban a középkorra nyúlik vissza a magyar – különösen a tokaji – bor ivásának a szokása. A lengyel–magyar kapcsolatok Tokaj-Hegyaljához való viszonyáról Balassa Iván írt tanulmányt, Kiss Gy. Csaba pedig „A 20. század lengyel irodalmáról” című könyvében egy külön fejezetben foglalkozik a tokaji bor lengyelországi fogyasztásának történetével

⁵ Többek között Podolint, Lublót és Iglót a hozzájuk tartozó falvakkal és földekkel együtt. Amíg ezek a területek a lengyel uralkodó fennhatósága alá tartoztak egy esetenként kinevezett sztarosza igazgatta őket. Valójában 13 városról és 3 várkastélyról van szó.

⁶ Konrad Sutarski: Szepes és Árva-történelmi szemmel, Hítel, 22. évfolyam, 2009. június, 47.

A Szepesség sok szempontból volt a történelmi Magyarország legösszetettebb területe, a 19. századra pedig már az ország legurbanizáltabb vármegyéje. A kedvezőtlen mezőgazdasági viszonyok, a krumplivész és az azt követő éhínség miatt még ugyanebben a században nagymértékű elvándorlás indult a Kárpát-medence belseje és a tengerentúl felé, jelentősebb szepesi diaszpórát hozva létre az Egyesült Államokban.⁷ A térség, de különösen Zólyom, Árva, Turóc és Liptó vármegyék sajátossága, hogy míg a 16. századi nemesség döntő része magyar volt, addig a felsorolt területeken keveredett a szlovák és a magyar nemesség. Ennek kiváló bizonyítékai azok a térségből származó, majd elmagyarosodott családnevek, mint a Podmaniczky, Ostrosics és a Szvatojánszkyból lett Szentiványi is.⁸

Árva társadalmi viszonyai a polgárosodás korában sem tartoztak a hasonló fejlődési pályát mutató vármegyék közé. Az 1910-es években a Magyar Királyságban a földbirtokkal rendelkező parasztok 2 százaléka tartozott a gazdagparasztk, 12 százaléka a középparasztk, 51 százaléka pedig a kisparasztk közé. 35 százalék 5 holdon aluli törpebirtokos volt. A kis- és középparaszt közötti választóvonalat a 200 korona kataszteri jövedelem⁹ jelentette. Országosan ehhez átlagosan 20 hold művelt terület kellett, a Felvidéken viszont 50-55 hold, amit az északi és keleti megyékben a birtokos parasztknak csupán 1-2 százaléka tudott elérni, Árvában pedig csupán 0,2 százaléka.¹⁰ Láthatjuk tehát, hogy a tárgyalt két vármegye és térsége több szempontból is jelentős eltéréseket mutatott az országos tendenciákhoz képest. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a térség ne kötődött volna ezer szállal a magyar államhoz és a magyar kultúrához. A mai napig számos erre utaló emlék található a térségben, melyekről 2005-ben Udvarhelyi Nándor “A lengyelországi Árva és Szepesség magyar emlékei” címmel jelentetett meg egy cikket a Honismereti Szövetség folyóiratában. Az írás ismerteti a két vármegye jelenleg Lengyelországhoz tartozó részének történetét és földrajzi viszonyait, valamint bemutatja azokat a helyszíneket, amelyek az egykori magyar fennhatóság idejéről tanúskodnak. Ki kell emelni ezek közül az Orava (Orawka) településen álló Keresztelő Szent János templomot, ahol megtaláljuk Lippai György esztergomi érsek címerét és az Árpád-házi szent királyok, püspökszentek és Magyarországhoz köthető szerzetesek festett képeit az oltáron.¹¹ A régi idők egy másik fontos tanúja a Liptói-havasokban található Felsőlipnica (Lipnica Mala)

⁷ Ablonczy Balázs – Koloh Gábor – Bátorfy Attila: Lutheránus háló? Szepesi menekültek a trianoni Magyarországon, Lendület–Trianon 100 Kutatócsoport, trianon100.hu

⁸ Romsics Ignác: Magyarország története, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007, 349.

⁹ 50 korona földadó.

¹⁰ Romsics Ignác: Magyarország története, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007, 716.

¹¹ Udvarhelyi Nándor: A lengyelországi Árva és Szepesség magyar emlékhelyei, Honismeret, 33. évfolyam, 2005. 90.

falu, melynek temploma Szent István nevét viseli. Érdeemes még megemlíteni Podvilket (Podwilk) is, innen származott ugyanis a Divéky család, melynek legismertebb tagja a lengyel-magyar kapcsolatokkal is sokat foglalkozó Divéky Adorján volt. A szepességi lengyel részek legfontosabb emlékhelye Nedec (Niedzica) vára. Története során számos átépítésen és bővítésen esett át és rengetegszer cserélt gazdát. Kiemelt fontosságát az adta, hogy a Dunajec völgyében vezető út mellé épült, így annak védelmére kiválóan alkalmas volt.¹² A térségben találunk Szent Erzsébetről, Szent Katalinról és Szent Sebestyénről elnevezett templomot is, Frigyesvágásán (Frydman) pedig egy olyan kétszintes pincerendszert, mely a Tokajból Lengyelországba szállított borok palackozására és tárolására szolgált.¹³

LENGYEL KATONAI TEVÉKENYSÉG A SZEPESSÉGBEN ÉS ÁRVÁBAN

1918 őszén lengyel katonai alakulatok jelentek meg a tárgyalt két vármegye területén. November 7-én a lengyel külügyminisztérium táviratban tudatta Tytus Filipowicz-csal, a Lengyel Köztársaság Bécsbe kihelyezett képviselőjével, hogy a lengyel hadsereghez tartozó egységek betörést hajtottak végre a Szepességbe és Árvába:

„...Utasítsa az illetékes hatóságokat Budapesten, hogy közöljék, hogy a lengyel csapatok betörése a Szepességbe (Spisz) és Árvában (Orawa) a lengyel kormány tudta nélkül történt.”¹⁴

A kassai katonai kerülethez tartozó Iglón állomásozó géppuskás tanfolyam parancsnoka pontosan beszámolt a Szepesófalut megszálló lengyel egységekről a budapesti Hadügyminisztériumnak. A jelentésből kiderült, hogy a községet egy lengyel főhadnagy irányítása alatt 12 légionista megszállta. A géppuskatanfolyam parancsnoka azt is tudni vélte, hogy további külföldi egységek megérkezése várható a környező települések megszállására. Hozzátette azt is, hogy sürgősen tájékoztatást kér arról, hogy az ott tartózkodó egységei hogyan viszonyuljanak a megszálló erőkhöz. November 11-én a Hadügyminisztérium Katonapolitikai Osztálya táviratot küldött a budapesti, szegedi, pozsonyi, kassai és kolozsvári katonai kerületek parancsnokságainak, melyben a cseh és lengyel erőkkel szembeni fellépésről rendelkeztek. A tájékoztatás szerint minden, az ország területére betört (cseh és lengyel) egység ellen fegyveres ellenállás fejtendő ki.¹⁵ Egy nappal később, 12-én Bartha Albert hadügyminiszter már

¹² Uo., 91.

¹³ Uo., 93.

¹⁴ Varga E. László: Két jóbarát – források és iratok a magyar-lengyel politikai és katonai kapcsolatokhoz 1918–1920, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021, 6. sz. 91.

¹⁵ Uo., 16. sz., 97.

kimondottan Szepes vármegye főispánja részére küldött üzenetet, melyben beszámolt az Iglóból befutó jelentésről, és a főispán közbenjárását kérte a lengyel kormánytól ezeknek a tevékenységeknek a beszüntetésére.¹⁶

Ugyanezen a napon jelent meg a lengyel kormánytól a magyar kormányhoz intézett jegyzéke Szepesség és Árva ügyében:

„Budapest, 1918. november 12.

A lengyel kormány nemrég újságokból szerzett tudomást arról, hogy néhány lengyel különítmény, miután átlépte a magyar határt, a Szepesség és Árva területének egy részét elfoglalta. Ezek az események a lengyel kormány tudta nélkül történtek, a kormánytól a legőszintébb kívánsága a baráti kapcsolat és a jószomszédság fenntartása Magyarország és Lengyelország között. Mindeközben ez nem jelenti azt, hogy Lengyelország lemond jogairól a már említett két területen. A Szepesség és Árva-vidék nagy részén lengyelek élnek, és ezen ok miatt a területek jövőjének kérdése a két állam közti különleges tárgyalások témája kell, hogy legyen.”¹⁷

November 20-án Müller, a magyar kormány szepességi megbízottja Lócsáról küldött jelentést a Hadügyminisztérium Katonapolitikai Osztálya részére, melynek tárgya egy újabb kialakulóban lévő lengyel betörés. A szöveg szerint Neu Markt és Neu Sandez (magyarul Újszandec, lengyelül Nowy Sącz) településeken egyrészt toboroznak, másrészt már eleve nagy erőkkel rendelkeznek a lengyelek, melyekkel a Szepességbe és Árvába terveznek betörni. Említik azt is, hogy a fősolgabíró nagyobb számú katonaságot kér. A térség akkori állapotát jól érzékelteti az a rész, melyben a levél írója kifejezetten kéri, hogy a segítségül küldött katonaság hozzon magával élelmiszert, mert Késmárk és Szepes megyék lakossága is szükségét szenved, rekvirálni pedig nem lehet.¹⁸ A jelentésre válaszul Bartha Albert hadügyminiszter november 22-én táviratban kért tájékoztatást a lengyel kormánytól a Magyarországon tevékenykedő egységeiket illetően.¹⁹ 23-án Tadeusz Stamirowski, a lengyel állam budapesti képviselője „A Nap” tudósítójának nyilatkozott Lengyelország álláspontjáról az északi

¹⁶ Uo., 17. sz., 97.

¹⁷ Uo., 20. sz., 98.

¹⁸ Uo., 32. sz., 105.

¹⁹ Uo., 36. sz., 110.

vármegyékkel kapcsolatban. A beszédben elutasította azt a véleményt, mi szerint 20-30 ezer fős sereggel be akarnának törni Magyarországra, a bizonyos helységek lengyel alakulatok általi megszállása pedig szerinte határmenti alegységek vagy a kistérségi Nemzeti Tanácsok saját akciói lehetnek. Elmondta azt is, őt felhatalmazták arra, hogy közölje, Lengyelország azt kívánja, hogy Magyarország területi integritása megmaradjon²⁰ és a két ország között semmilyen érdekellentét sem áll fenn. Rögtön ezután azonban ellentmondás támad a szövegben, hiszen a következő bekezdésben kifejti: amennyiben lehetőségük lenne rá, a szóban forgó területekre bevonulnának.²¹

December 15-én a Hadügyminisztérium Katonapolitikai Osztálya a lengyelek Ólublóra²² való bevonulásáról adott ki tájékoztatót. Ebben a kassai katonai kerület jelentésére hivatkoznak, amely szerint a lengyelek célja a városban a csehek megtámadása. A megszállók katonai erejét 500 és 10 ezer közé becsülik, tehát részleteiben biztosan nem volt módjuk a támadó erők megfigyelésére. A jelentés kitér arra is, hogy a jelenleg megszállás alatt álló területek egybeesnek azokkal a helységekkel, melyeket a csehek általi megszállás miatt a magyar erőknek ki kell üríteni. Ez a tény a jelentés további részében egy részletesebb kalkulálást eredményezett, melyben a szöveg fogalmazója felveti az alábbi kérdéseket: ha a lengyelek álláspontjuk szerint jó viszonyt akarnak ápolni a magyar állammal, akkor ez a mostani lépésük barátságos vagy ellenséges szándékúként értelmezhető-e? Felveti azt is, hogy a magyar északkeleti vármegyék megszállása milyen erők által lenne kívánatos, és ebben mi szerepe lenne a magyar fegyveres erőknek. Végül kifejtik, hogy ennek az ügynek a részletesebb tárgyalás már nem a Katonapolitikai Osztályra, hanem a külügyminiszterre kell, hogy tartozzon.²³ A Kassai katonai kerület parancsnokságáról befutó távirat beszámolt arról is, hogy Poprád határrendőrség 15-i esti jelentése szerint a lengyelek Podolinig nyomultak előre.²⁴

Ahogy korábban olvastuk, a Szepes és Árva településeit megszálló lengyel csapatok etnikai alapon indokolták meg a tárgyalt területen végzett tevékenységüket. Az állami szintű kommunikációban ettől némileg eltérő megközelítést tapasztalunk, ha beleolvasunk a varsói külügyminisztériumnak a Lengyel Köztársaság bécsi követségéhez küldött átiratába, melyet

²⁰ Egy nappal korábban a „Köztársasági Újság” egy cikke az északi vármegyékben zajló eseményekkel kapcsolatban a lengyeleket hálátlannak nevezi amiért a magyarok évszázados barátságát úgy hálálják meg, hogy ők is el akarnak rabolni az ország testéből egy darabot. A szöveg írója figyelmeztet rá, hogy az északi területeket lengyel agitátorok árasztják el, akik fellázítják a lakosságot.

²¹ Varga: Két jóbarát, 37. sz., 111.

²² Ólubló (szlovákul Stará Ľubovňa, lengyelül Stara Lubowla) a Szepesség északi részének központja, jelenleg az Eperjesi kerület része

²³ Varga: Két jóbarát, 47. sz., 121–122.

²⁴ Uo., 49. sz., 124.

Stanisław Szeptycki altábornagy Fernand Vixnek, a Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság budapesti elnökének küldött levelével kapcsolatban írtak. Az iratban az altábornagy beszámol róla, hogy Osztrák-Szilézia határán és Dél-Galíciában a csehek csapatokat vontak össze és megszállták Trencsén vármegye északi részét elfoglalva a lengyelek lakta területen található Kasza nevű települést. Kiemeli azt is, hogy a csehek behatoltak Árva és Szepes vármegyék északi területeire, ahol elfoglalták Késmárkot és Lubló irányába haladnak. Az altábornagy figyelmeztet rá, hogyha az előnyomulás folytatódik, az fegyveres összecsapást eredményezhet a lengyel és a cseh csapatok között, ezért a lengyel vezérkar nevében az ezredes közbenjárását kéri, hogy „akadályozza meg a két szláv nép közötti esetleges vérontást”²⁵. Hozzáteszi: „Mivel a határok kérdését a békekonferenciának kell rendeznie és ebből következően Lengyelország nem törekszik arra, kész helyzetet hozzon létre, úgy véljük, hogy a cseheknek is szigorúan ezt az elvet kell betartaniuk.”²⁶ Figyelmeztet arra is, hogy bár a lengyel fél abszolút nyitott a kiegyezésre, azonban a Csehország és Lengyelország közötti konfliktus azt eredményezné, hogy a lengyel kormány kénytelen lenne keletről, a bolsevikok által fenyegetett területről csapatokat átvezényelni a csehek által megtámadott körzetbe. A visszavonuló német hadsereg által hagyott ürt kitöltő bolsevik bandák rémképének emlegetése nyilván egyfajta nyomásgyakorlás szerepét töltötte be a levélben, melyhez még hozzáteszi azt is, hogy a cseh-lengyel konfliktus súlyos belső zavargásokat és anarchiát eredményezhet, ami arra kényszerítené az antantot, hogy jelentős katonai erőt küldjön az érintett területre. Szeptycki altábornagy levele tehát nem csupán az eredetileg tárgyalt vármegyék területén végbemenő folyamatokról számol be, hanem előre vetíti azt is, hogy a lokális konfliktus eszkalációja hogyan hatna az egész térség geopolitikai helyzetére.²⁷ A csehek elleni lengyel fellépés jó példája az a röpcédula is, melyet- a szöveg szerint- Lengyelországban önálló ezredet alkotó szepességi és árvai önkéntesek címeztek az ugyancsak szepességi és árvai katonáknak. A cédula szövege felhívja a figyelmet Felső-Árva és Felső-Szepesség vitatott hovatartozására, a csehek jogtalan toborzására és azok természetét tolvajnak írja le. Megemlíti azt is, hogy nem feltételezik társaikról, hogy önként csatlakoznának a csehekhez, elbújniuk azonban értelmetlen, amire a szöveg egy bizonyos jablonkai esetet hoz fel példának, ahol a cédula szerint lengyel katonákat lőttek agyon. Helyette a következőt javasolják:

---

²⁵ Uo., 52. sz., 126.

²⁶ Uo., 52. sz., 126.

²⁷ Uo., 52. sz., 126.

„Mi eljöttünk ide, a mieinkhez Lengyelországba, és jó itt nekünk. Saját ezredünk van szülőföldünk megvédésére. Testvérek! Mindannyian errefelé figyeljete! Egyetlenegy embert se a cseheknek! Itt jelentkeztek. Várunk benneteket! Szepességi és árvai kollégáitok!”²⁸

A KONFLIKTUS KORABELI SAJTÓVISSZHANGJA

A „Kurjer Warszawski” nevű varsói napilap 1918. november 17-i számában a krakkói „Ilustrowany Kuryer Codzienny”-re hivatkozva közli, hogy...

„...Sucha Górába²⁹ Árvában, amelyet jó egy hete elfoglalt egy lengyel katonai alegység Legocki hadnaggyal az élén, 5 magyar csendőr, a falu vezetője és a helyi határőrség parancsnoka egy (magyar) őrnagy társaságában megérkeztek Trstenába³⁰. Ezek az urak német nyelven megkérdezték Legocki hadnagyot, hogy miért jött ide Árvába? Legocki hadnagy a kapott parancs értelmében azt válaszolta, hogy a népek önrendelkezési joga alapján elfoglalta a lengyel falvakat Árvában. A magyarok azt nyilatkozták, hogy nem követelik maguknak a lengyel falvakat és elhagyták a települést.”³¹

A cikk további része szerint a Szepességben és Árvában mindenhol lelkesedéssel fogadták a lengyel csapatokat, Árvában pedig több település is szavazással döntött a Lengyelországhoz való csatlakozásról. Szintén beszámol egy esetről, amikor a szepességi Lehnica³² nevű település környékén egy lengyel alegység elfoglalt egy fűrésztelepet. A cikk szerint négy nappal később megjelent egy magyar katonai alegység, és felsőbb parancsra hivatkozva követelte a helység elhagyását, fegyverhasználattal fenyegetve. Miután a lengyel parancsnok tiltakozott a főispánnál (a szerkesztő szerint a polgármesternél) Szepesófalun a lengyel nemzet megsértéséért a főispán Budapestre telefonált, ahonnan azt az instrukciót kapta, hogy fejezze ki sajnálatát a lengyel hatóságok előtt, és a magyar katonai egység vonuljon vissza, mely a szöveg szerint meg is történt.

---

²⁸ Uo., 59. sz., 133.

²⁹ Sucha Góra a település lengyel neve, magyarul Szuchahóra, szlovákul Suchá Hora.

³⁰ Trstená a település szlovák neve, magyarul Trsztena vagy Árvanádasd

³¹ Varga: Két jóbarát, 24. sz., 100.

³² Mai magyar neve: Lehnic, szlovákul: Lechnica.

A jelentősebb magyarországi lapok is foglalkoztak az északi vármegyékben zajló eseményekkel. A Pesti Hírlap 1918. november 12-i számában az ország számos pontján zajló rendbontásokról számolnak be. A cikk szerint Trencsén, Árva, Liptó és Nyitra megyékben rosszak az állapotok, nihilizmus és anarchia uralkodik. Hozzáteszik, a felsőmagyarországi vármegyékben fosztogatás tapasztalható, melynek elsőszámú célpontjai a zsidók, jegyzők és a papság.³³ A november 24-i számukban már részletesebben számoltak be az eseményekről. Mint írják, a közrend és a biztonság helyreállítása az ország egész területén javuló tendenciát mutat, és az utóbbi napokban zavargásokról és fosztogatásokról hírek már csak szórványosan érkeztek, azonban többek között Árva és Gömör vármegyékben továbbra is feszült a hangulat. A cikk írója a helyzet feloldását a magyar köztársasági hadsereg működőképességének elérésben látja.³⁴ Szintén a Pesti Hírlap számolt be egy rendkívül érdekes esetről. A lap ugyanezen a napon megjelent számában egy bekezdésben arról olvashatunk, hogy egy magyar katona, aki Prágából Késmárkra utazott, magával vitte a prágai Národní výbor engedélyével megjelent új térképét, amelyen Árva és az Árva vármegyétől keletre eső Liptó, Szepes és Sáros vármegyék az immár független Lengyelország részeiként vannak feltüntetve, az Árvától nyugatra eső vármegyék pedig a csehszlovák állam részeiként.³⁵

A Népszavában is megtaláljuk a lengyelek jelenlétének nyomait. November 17-én megjelent 272-ik számukban idézik a késmárki Nemzeti Tanács Szepes vármegye népéhez intézett felhívását:

„Cseh és lengyel agitátorok járnak közöttünk és különösen a tótokat izgatják az egyik vagy másik államhoz való csatlakozásra. Ezen izgatókat küldjétek haza, mert még nincs itt az ideje annak, hogy eldöntsük, hová akarunk tartozni, erről remélhetőleg mielőbb egybeülendő békekonferencia fog dönteni és mindnyájan bele fogunk nyugodni annak döntésébe. Addig azonban a magyar állam kötelékébe tartozunk azon egyszerű okból, mert csak így leszünk képesek a rendet föntartani [sic!].”³⁶

A lap december 1-jei számában ismét találkozunk a „Kurjer Warszawski” által említett Legocki hadnagy nevével. Egy cikk beszámol róla, hogy Árva megye Szuchahora, Habovka,

³³ Zavargások az országban, Pesti Hírlap, XL. évfolyam, 265. szám, 1918. november 12., 8.

³⁴ Kormányproklamáció a nemzetiségekhez, Pesti Hírlap, XL. évf., 276. szám, 1918. november 24., 4.

³⁵ Uo., 5.

³⁶ Cseh, szerb és román csapatok Magyarországon, Népszava, XLVI. évf., 272. szám, 1918. november 17., 9.

Jablonka és Pekelnik³⁷ nevű községeibe lengyel legionáriusok nyomultak be. A vezetőjüket Lugocki György hadnagyként mutatják be, aki a cikk szerint kijelentette: a községek hívására jöttek, hogy a rendet fenntartsák. Elmondása szerint nem szeretnék megsérteni a magyar állam integritását, és azonnal elhagyják Magyarországot, amint a magyar hatóságok képesek lesznek a rendet fenntartani. Hozzáteszi azt is, hogy a lengyel légionisták semmiféle tárgyalásba a cseh és szlovák egyégekkel, és nem hajlandóak eltérni az ő propagandájukat a gorál községekben, melyeket, ha kell, fegyverrel is megvédenek azok ellen.³⁸ A Népszava december 18-i számában közölte a Hadügyminisztérium sajtóosztálya által az idegen csapatokról készített jelentését. Ebben a lengyelekre vonatkozóan megjegyzi, hogy csapataik megérkeztek Ólublóra. A szöveg érdekességként említi, hogy a csehekkel Kassáért vívott harcban a lengyel légió a magyarok mellé állt, de végül az éjjeli órákban megcáfolták az összetűzés hírért.³⁹ A három nappal később megjelent számban már kifejezetten a lengyel megszállásról írnak. Egy jelentésre hivatkozva közlik, hogy a lengyel kormány hamarosan elrendelheti Trencsén, Árva és Szepes vármegyék azon helységeinek a megszállását, amelyeknek lakosai lengyel névvel rendelkeznek. A jelentés kitér arra is, hogy a lengyel kormány nyilatkozata ezt azért tartja szükségesnek, hogy elkerülhető legyen a cseh megszállás, és a lengyel kormány a határkérdések végleges rendezését a békekonferenciától várja.⁴⁰

ÖSSZEGZÉS

Az 1918-as év őszén és telén történt lengyel határsértések számos konfliktusra adtak okot a lengyel és a magyar politikai körök között, ennek ellenére viszont nem okoztak maradandó sérelmeket. Ennek egyrészt az lehet az oka, hogy az általuk megszállt területeken már egyébként is terjedt a cseh befolyás és a magyar politikai vezetés inkább a lengyel, mintsem a cseh megszállást látta kedvezőbbnek északi területein. Másrészt a magyar politikai körökben ekkor már tudatosulnia kellett, hogy valamilyen mértékben mindenképpen fogja területi veszteség érni a magyar államot, és nem akarták elveszíteni Lengyelország szimpátiáját azzal, hogy a végletekig fellépnek minden határsértés ellen. Ezt remekül alátámasztja az az előterjesztés, melyet a Hadügyminisztérium Katonapolitikai Osztálya hozott létre a lengyel–ukrán–magyar kapcsolatok megszervezésével kapcsolatban: rögtön a szöveg elején felvázolják,

³⁷ Mai nevükön: Suchá Hora (Szlovákia), Habovka (Szlovákia), Jablonka (Lengyelország), Piekelnik (Lengyelország)

³⁸ Magyarország területe és az idegen csapatok, Népszava, XLVI. évf., 285. szám, 1918. december 1., 3–4.

³⁹ A kormány nem ismeri el a csehek megszálló jogait, Népszava, XLVI., évf., 299. szám, 1918. december 18., 3.

⁴⁰ Magyarország területe és a megszálló csapatok, Népszava, XLVI. évf., 302. szám, 1918. december 21., 3.

hogy a cseh és román területi követelések Magyarországgal szemben minden bizonnyal a nevezett két állam közös határának a létrehozását célozzák meg. Az előterjesztés szerint ez azért lenne hátrányos, mert a magyar állam el lenne választva Lengyelországtól, melyhez az érdekközösségen kívül ezeréves barátság is hozzákapcsolja, illetve ugyanezeket az érveket sorolja fel Ukrajnával kapcsolatban is. Hozzáteszi, az osztály szerint semmilyen akadálya sincsen annak, hogy Ukrajnával a lengyelekhez hasonlatos barátságot kössenek. Katonai szempontból ugyancsak a cseh–román közeledésre adott válaszul a magyar–lengyel és magyar–ukrán kapcsolatok elmélyítését tűzi ki célul. Felvetik azt az esetet is, melyben a csehek területi követeléseit által közvetlen érintkezésbe kerülhetne a cseh és a román állam, és egy ellenséges gyűrű venné körül Magyarországot Lengyelországtól elválasztva.⁴¹

Ez a rendkívül realista előrejelzés, mint tudjuk beigazolódott, Lengyelország azonban megmaradt baráti országnak a következő időszakban is. Ennek egyik legfőbb oka a Teschen körüli lengyel–csehszlovák területi vita. Erről a nézetkülönbségről, Lengyelország magyarok iránti rokonszenvéről, és végül a Szepességben és Árvában kiírt népszavazásról is beszámol az az irat, melyet Poincaré francia miniszterelnök és külügyminiszter küldött a francia külügyi képviselőnek 1923. július 31-én:

„...A két ország arra az elhatározásra jutott, hogy 1921. november 6-án aláírja a prágai politikai egyezményt, amely elismerte érdekeik közösségét, és- egyéb rendelkezések mellett-követelményként írta elő a függőben maradt vitás kérdéseknek-nevezetesen annak, amelynek jelenleg a Javorina nevű kisebb terület a tárgya- közvetlen tárgyalások útján történő rendezését. Javorina a Szepességben (Spitz) található, ez Teschen és Árva (Orawa) térségével együtt azon a korábbi osztrák-magyar területrészen fekszik, amelyre vonatkozóan a szövetséges és társult főhatalmak 1919. szeptember 27-én népszavazás kiírását határozták el...”⁴²

Az egykori Magyar Királyság legészakibb területei tehát részben csehszlovák, részben pedig lengyel fennhatóság alá kerültek.

⁴¹ Varga: Két jóbarát, 48. sz., 122–123.

⁴² Ádám Magda – Ormos Mária: Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéből 1922–1927, Budapest, 2010., 56. szöveg, 95.

BIBLIOGRÁFIA

Felhasznált forrásgyűjtemények

ÁDÁM Magda – ORMOS Mária: *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéből 1922–1927*. Budapest, 2010. Felhasznált szöveg: 56.

VARGA E. László: *Két jóbarát – Források és iratok a magyar–lengyel politikai és katonai kapcsolatokhoz 1918–1920*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021. Felhasznált szövegek: 6., 16., 17., 20., 24., 32., 36., 37., 47., 48., 49., 52., 59.

Felhasznált szakirodalom

GERENCSÉR Tibor: *Ellentétek vonzásában, lengyel–magyar diplomáciai kapcsolatok a XX. század első felében*, Napkút Kiadó, Budapest, 2020.

ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris Kiadó, 2010.

ROMSICS Ignác: *Magyarország története*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

SZOKOLAY Katalin: *Lengyelország története*, Balassi Kiadó, Budapest, 2006.

Felhasznált tanulmányok

ABLONCZY Balázs – KOLOH Gábor – BÁTORFY Attila: *Lutheránus háló? Szepesi menekültek a trianoni Magyarországon*, Lendület–Trianon 100 Kutatócsoport, trianon100.hu

UDVARHELYI Nándor: *A lengyelországi Árva és Szepesség magyar emlékhelyei*, Honismeret, 33.évfolyam, 2005.

KONRAD Sutarski: *Szepes és Árva-történelmi szemmel*, Hítel, 22. évfolyam, 2009. június

Felhasznált sajtótermékek

Pesti Hírlap:

Zavargások az országban, *Pesti Hírlap*, XL. évf., 265. szám, 1918. november 12., 8.

Kormányproklamáció a nemzetiségekhez, *Pesti Hírlap*, XL. évf., 276. szám, 1918. november 24., 4–5.

Népszava:

Cseh, szerb és román csapatok Magyarországon, *Népszava*, XLVI. évf., 272. szám, 1918. november 17., 9.

Magyarország területe és az idegen csapatok, *Népszava*, XLVI. évf., 285. szám, 1918. december 1., 3–4.

A kormány nem ismeri el a csehek megszálló jogait, *Népszava*, XLVI. évf., 299. szám, 1918. december 18., 8.

Magyarország területe és a megszálló csapatok, *Népszava*, XLVI. évf., 302. szám, 1918. december 21., 3.